

GYÓRI PÉTER:

A TEVÉKENYSÉGEK STRUKTURÁJA

TÉRBE ÉS IDŐBE

Az itt következő írás az OPI Iskolakutatási és -fejlesztési Központjában folyó, a pécsi Apáczai Csere János Nevelési Központba járó gyerekekre és szüleikre irányuló nagyobb empirikus kutatás egy kisebb szeletét dolgozza fel meghatározott szempontok alapján.^x A kutatás egészének egyik fontos célja a Nevelési Központtal gyerekeik révén kapcsolatba kerülő családok nevelési szokásainak, a tágabb szocializációs folyamat családi "metszetének" a megismerése, leírása és elemzése.

E kutatás kereteibe e családok tevékenységrendszerének, tágabban értelmezett életmódjának, szokásainak a széles körű megismerése nem fért volna bele, egy-két olyan életmód-elem esetében azonban, amelyekről feltételeztük, hogy a szűkebb szocializációs, gyermeknevelési folyamattal esetleg értelmesen kapcsolatba hozhatók, a megismerésük gazdagíthatja a NK-t használó lakossági csoportról meglévő ismereteinket, mégis "kivételt tettünk", s néhány ezekre irányuló kérdést az 1984-ben felvett "A családok gyermeknevelési szokásairól" o. kérdőívbe beépítettünk. Írásunk e néhány "részletkérdés" feldolgozását tartalmazza.

Míg a kutatás többi része a családok nevelési szokásait a megkérdezettek /szülők/ vallott értékei, értékstrukturája és általános tevékenység-strukturája segítségével kíséri meg leírni, megragadni, addig mi a kiválasztott egy-két életmód-elem megközelítését kizárólagosan a mindennapi tevékenységek

^xA kutatás céljairól, eszközeiről, eddigi eredményeiről lásd bővebben Matern Éva: A Pécsi Nevelési Központ szociális környezetének néhány jellemzője. /In: Az iskola megújításának mai utjai I., szerk.: Mihály O.-Habermann M.G., OPI, 1983./; Matern Éva: A pécsi Apáczai Csere János Nevelési Központba járó gyerekek családi hátterének néhány társadalmi-demográfiai jellemzője. /Neveléstudomány és Iskolakutatás, 1984/4./; Matern Éva: Hogyan látják a szülők gyermekeiket? /In: Az iskola megújításának mai utjai II. OPI, 1984./; Matern Éva: Egy módszertani kísérlet a szülők gyermeknevelési szokásainak vizsgálatára. /Szakdolgozat, 1985./

rendszerén keresztül kísérjük meg. A mindennapi tevékenységek mikro térbeli és időbeni szerveződési módját vizsgáljuk meghatározott népesség körében.

1. A mindennapi tevékenységek lakáson belüli szerveződése

Vizsgálatunk első kérdéscsoportja a családok által lakott lakások használati módjának a sajátosságaira irányult. Általában arra voltunk kíváncsiak, hogy az általunk megkérdezettek hogyan használják lakásukat. Zen belül mennyire "variábilis", különböző, illetve mennyire uniformizált a lakáshasználat? Milyen tevékenységek szeparálódására ad módot e lakástípus, illetve milyen jellemző tevékenység-szeparációk mutathatók ki? A szülő-gyerek tevékenységek lakáson belüli elkülönülésének milyen mintái írhatók le? A lakáson belüli térbeli szerveződés hogyan kapcsolódik a lakás szobaszámához, a gyerekszámhoz, esetleg a szülők munkamegosztásbeli, iskolai végzettség szerinti státuszához?

Vizsgálatunk során mindvégig kíváncsiak voltunk arra, hogy a Ivov-kertvárosi lakótelepen létesült EF-tal kapcsolatba került családok mennyiben tekinthetők egy sajátos /szűkebben: életmódjukat tekintve sajátos/ népességcsoport tagjainak, speciálisan "lakótelepieknek", illetve ez a "lakótelepieg" mennyiben jelent uniformizáltságot, homogenitást a mindennapi lakóhelyi tevékenységek szerveződésének szintjén?^x A feldolgozás során tehát a népességcsoport egészének a jellemzőit helyeztük az előtérbe, az ezen belüli alcsoportok különbségére ott hívjuk fel a figyelmet, ahol a különbségek valóban megosztják a vizsgált népességcsoportot.

x

XXXXX

^x Tekintve, hogy más terület népességéről összehasonlítható adataink nincsenek, ezért a vizsgált jelenségeket csak önmagukban tudjuk értelmezni.

A megkérdezett családok /a továbbiakban: a lakótelepen élők/^x 70%-a az 1978-81 közötti négy év során költözött be jelenlegi lakótelepi lakásába - az új lakások elkészülési ütemének megfelelően. Beköltözéskor az apák 2/3-a 27-36 éves, az anyák 70%-a 25-33 éves volt. Ha azt tekintjük, hogy e négy év során lakótelepi lakásba beköltöző, életkor szerint jól meghatározható csoportba tartozó népesség tagjai életük /s ezen belül lakásutjuk/ mely periódusában tartanak, akkor világosan láthatóvá válik, hogy e lakótelep egy ilyen szempontból rendkívül homogén lakossági szegmens "gyűjtőhelye". Beköltözéskor a családok 95%-a már gyerekes család volt, s 82%-uknál nem nőtt tovább /a megkérdezés időpontjáig/ a beköltözéskori ^{apák}gyerekszám. Az 73%-a, az anyák 75%-a Pécs egyéb területén élt előzőleg /10%-uk lakótelepen belüli cserével jutott jelenlegi lakásához/, a családok felében a jelenlegi lakás életük első saját lakása /korábban szülőknél, albérletben vagy munkásszállón laktak/. 90%-uk kezdte házasságát nem saját tulajdonu vagy főbérleti lakásban /80%-uk még az első gyermek megszületése után is éveket töltött nem saját lakásban családdal/. Jelenleg 56%-uk tulajdonosként, 38%-uk főbérletként él lakásában. Az apák 47%-a szakmunkás /73%-a fizikai/, az anyák 43%-a egyéb szellemi /41%-uk pedig fizikai/.

A jelenlegi lakáson belüli tevékenység-szerveződés módját közelebbről meghatározhatja feltételezésünk szerint e családok nagysága /a szülőkkal élő gyerekek száma/ egyfelől, s a használt lakás szobaszáma másfelől. E "külső" feltételek heterogenitása-

^xAz egyszerűség kedvéért használjuk ezt a kifejezést, tudva, hogy a reprezentatívnak tekinthető mintaválasztás alapsokasága nem a lakótelepi népesség egésze volt, hanem ezen belül azok a családok, ahol a gyerek/ek/ az NK valamelyik intézményébe jár/nak/.

-homogenitása, uniformizáltsága szűkítheti, illetve tágíthatja a lakótelepi népesség egésze lakáson belüli tevékenység-szerveződési mintáinak lehetőségeit, a lehetőségek skáláját.

A vizsgált családok jellegzetesen /tul/reprezentálják a kétgyerekes családmoddelt. Mintegy 2/3-ukban /65%-ukban/ két gyerek él, a többi család jobbra egygyermekes /20%/, kisebb részük három vagy többgyermekes /12,5% 3 gyerekes, 2,6% ennél több/. A vizsgált családok tehát a gyerekszám szerint is egy jellegzetes belső eloszlású népességcsoportot képeznek. Ehhez a lakótelepi lakások kiutalási szempontjainak és a demográfiai szokásoknak a hatása mellett a mintakiválasztás szempontjai is hozzájárulnak, amely kizárta például a gyermektelen családokat a vizsgálat köréből: a gyermektelen családok a Lvov-kertvárosi lakótelepen élő családok 17%-át alkotják, a gyerekes családok 47%-a kétgyerekes az egész lakótelepen.

A vizsgált családok közül 2/3-a /62%-a/ kettő, illetve kettő és fél szobás lakásban lakik. 3 "közepes standard" mellett viszonylag számottevő a 3 szobás lakásban lakók aránya /21%/, sokkal szűkebb a 1,5 szobás lakásban lakók részaránya /12%/, a nagyobb lakásról csupán a válaszadók 2,6%-a /9 család/ számolt be. Vizsgálatunk során azonban a szobák-félszobák számánál nagyobb jelentőséget kap a lakás lakóhelyiségeinek a száma. Ilyen szempontból - fele-fele arányban - lényegében kétféle lakáscsoportot találhatunk e körben: két lakóhelyiséges /1,5-2 szobás/ lakást /49%/, és három lakóhelyiséges /2,5-3 szobás/ lakást /46%/.

A lakás szobaszáma és a gyerekek száma között szoros, egyirányú tendenciát mutató kapcsolat van /lásd az 1. táblát/: a nagyobb lakásokban nagyobb a többgyermekesek aránya, mint a kisebb lakásokban és fordítva. Vizsgálatunk szempontjából figyelemre méltó, hogy a megfigyelt népességcsoport egészének 1/4-a /26%-a/ a kétszobás lakásban lakó kétgyermekesek közé tartozik, 1/3-a a két lakóhelyiséggel rendelkező kétgyermekesek, másik 1/3-a a három lakóhelyiséggel rendelkező kétgyermekesek csoportjába tartozik. Így a lakásokon, családokon belüli helyiség-használat vizsgálatakor jellegzetesen azonos, illetve némileg

eltérő "külső adottságokkal" rendelkező nagyobb alcsoportok tevékenység-szerkezetét hasonlíthatjuk össze egymással.

x

A tevékenységek közül az első, amelyet kiemeltünk: az alvás.

Az alvással kapcsolatban tulajdonképpen három kérdésre szerettünk volna választ kapni: /1/ a vizsgált népességben belül mennyire lelhető fel a szülők-gyerek/ek/ egy helyiségben alvásának a kényszere/szokása; /2/ van-e, s mitől függően van a lakásokban olyan helyiség, ahol senki sem alszik, vagyis kötöttségek nélkül nappaliként, társalgóként, esetleg dolgozó-szobaként használható; hogyan szerveződnek a lakáson belüli tevékenységek akkor, ha van ilyen szoba, s akkor, ha nincs ilyen szoba; /3/ az előző kérdéssel összekapcsolódóan: a család mely tagjai és mire használ/hat/ják a különböző család-tagok "hálószobáját".

Szülők és gyerekek együttalvása /egy helyiségben alvása/ a vizsgált népességnek csak egy töredékében fordul elő/ 8%, 29 család/. Az ilyen helyiségekben folytatott tevékenységek szerkezetéből is látni fogjuk, hogy ez nagyjából a szükség, a helyiség-hiány következménye, kisebb részt a szokások, az aktuális élethelyzet megnyilvánulása /pl.: egész kicsi gyerek szüleivel együttalvása/. Ezt jelzi, hogy a 9 hábonál több gyerekes családból 3-nál találkoztunk szülők és gyerekek együttalvásával, a többi családnál csak 7-8%-ban fordul ez elő.

A lakások közel 1/4-ében találunk olyan lakószobát, ahol senki sem alszik. Egyértelműen megállapítható, hogy az általunk vizsgált lakótelepi gyerekes családok körében csak akkor van lehetőség ilyen ún. nappali szoba kialakítására, ha a lakásnak legalább három lakóhelyisége van. A 1,5-2 szobás lakások egyikében sincs ~~inkább~~ nappali szoba /hiszen itt az egyik szobát a szülők, a másikat a gyerekek kapják - olyan helyiség-használattal nem találkoztunk, hogy az egész család egy szobába "tömörül", csak hogy nappali, "tishta" szoba is legyen/.

A 2,5-3 szobás lakások 52-41%-ában alakítottak ki a családok nappali szobát - itt már találkozhatunk azzal a jelenséggel, hogy egyrészt a kétgyerekes családok egy része számára lehetőség nyílik a szülői és gyerekhálón kívül egy nappali szoba kialakítására is /28%-uk esetében, a kétgyerekesek 48%-a lakik 2,5-3 szobás lakásban/, másrészt a három gyerekes családok egy részében inkább mind a három gyereket egy szobába "tömörítik" a nappali kialakítása érdekében /23%-uknál van nappali helyiség, 66%-uk lakik 2,5-3 szobás lakásban/. /Lásd a 2/a., 2/b. táblát./

Szűkebben a gyerekek alvását tekintve azt látjuk, hogy a kétszobás lakások /melyeknek 70%-ában kétgyerekes családok laknak/ "természetesen" semmilyen "variabilitásra" nem adnak módot: ha egy gyerek van, akkor övé az egyik szoba, ha kettő vagy több gyerek van, akkor - függetlenül attól, hogy a gyerekek egyneműek, vagy különeműek - egy szobában alszanak, neműk, vagy életkoruk szerinti szeparálódásra nincs lehetőség. /Lefeljebb az egyik gyerek a szülőkkel alszik, de ez ritkán előforduló kényszer-megoldás.//A kétszobás lakások 31%-ában alszanak különemű gyerekek együtt, lásd a 3/a. táblát./ A gyerekek ilyen szeparálódására is a három lakóhelviséges lakásokban kezd megynilni a lehetőség: ezt mutatja, hogy míg a 2,5 szobás lakások 35%-ában találhatunk csak egyedül alvó gyereket, vagyis olyan egy, vagy kétgyerekes családot, ahol nincs mással együttalvó gyerek /az ilyen lakások 10%-ában él egygyerekes család/, s a 2,5-3 szobás lakások 44-49%-ában alakították ki ugy az "alvási rendet", hogy legalább az egyik gyerek /ha neme, vagy kora indokolta/ egyedül, külön szobában alhasson. A különemű gyerekek együttalvása ezekben a lakásokban 10-15%-kal alacsonyabb arányu, mint a kétszobás lakásokban./Lásd a 3/b. táblát./

Ilymódon a lakott lakótelepi lakások szobaszáma jellemzően eltérő helyzetbe hozza a gyerekes családok egyes csoportjait: az egygyerekes családokban a gyerek szinte kivétel nélkül egyedül alhat, a kétgyerekes családok 20%-ában van arra lehetőség, hogy egyedül alhasson gyerek, a többi kétgyerekes családban a gyerekek egy szobában alszanak, függetlenül attól, hogy azonos,

különneműek; a háromgyerekes családokban pedig a leggyakoribb, hogy az azonos nemű gyerekek egy szobában alszanak, a harmadik pedig egyedül /43%, a háromgyerekesek 86%-a lakik kettőnél több lakóhelyiségű lakásban/; ezzel együtt a háromgyerekes családoknak is mintegy 1/4-ében találkozhatunk különféle gyerekek együttalvásával /vagy mert kétszobás lakásban laknak, vagy mert betömörítik a gyerekeket egy szobába, vagy mert adott esetben a szeparálódás fontosabb szempontja a gyerekek életkora volt/. Ez utóbbi szempontot tükrözi, hogy ha a családban élő gyerekek egymástól távolabb korcsoportokba tartoznak, akkor 40% fölött emelkedik az egyedül is alvó gyerekek aránya, szemben az átlagos 20%-kal.

Később még visszatérünk arra a kérdésre, hogy milyen jellegzetes tevékenység-együttesek szerveződnek azon lakóhelyiségekben, ahol a szülők alszanak, azokban, ahol a gyerekek, illetve azokban, ahol szülők-gyerekek együttalszanak, vagy ahol senki sem alszik. Most azonban maradjunk még az egyes tevékenységeknél, annál a kérdésnél, hogy az egyes vizsgált szülői és gyerektevékenységek a lakásoknak jellemzően mely helyiségeiben zajlanak.

Annak vizsgálata során, hogy külön-külön az egyes tevékenységek a különböző családokban a lakás mely helyiségeiben zajlanak, a helyiségeket alapfunkciójuk szerint lényegében három tényszerű mentén különböztettük meg egymástól. A helyiségek közül külön kezeltük a konyhát, mint a lakóhelyiségektől alapvetően eltérő funkciójú egységet /a vizsgált lakótelepi népességcsoportban nem fordul elő, hogy a konyhát alvásra is használnák/; a lakószobákon belül alapfunkció-kijelölő tényezőként kezeltük, hogy alszik-e, s ki alszik a szobában; és szintén funkciójelölő szerepet tulajdonítottunk annak a tényezőnek, hogy az adott helyiségben folyik-e tévénézés, vagy sem. Ebben a megközelítésben az alvás jelöli ki az egyes családtagok hálószobáját /illetve "saját" szobáját/, a szülői és gyerekszobát, a TV-zés pedig a nappali-társalgó szobát. Természetesen a különböző alapfunkciójú helyiségek adott esetben "összevethetők", amikor nincs lehetőség az alapfunkciók szeparálására - ennek megragadása vizsgálatunk egyik célja.

A tévézés annál is inkább megfelelő tényezője lehet a helyiségek megkülönböztetésének, mert a vizsgálatba bevont családok mindegyike rendelkezik legalább egy TV-készülékkel, a családtagok rendszeresen néznek TV-t. A TV-nézési szokások bizonyos változását jelzi, hogy bár a nagy többség /81% / ma is egy TV-készülékkel rendelkezik, s így egy helyiségben nézi a TV-t, a családok 1/5-ében már megjelent a külön-tévézés. E szokás kialakulása nem annyira az anyagi gyarapodás, lehetőségek közvetlen függvénye e népesség körében, mint inkább a kialakított életmód, kultúra egyik megjelenési módja. Ezt mutatja, hogy a külön-tévézés legnagyobb arányban a 8 általános végzettségű apák családjaiban található, 25%-uknál.

A külön-tévézés jellegzetesen kétaróu folyamat: pozitívnak tekinthető, hogy a család különböző érdeklődésű, időbeosztású tagjai egymás közvetlen zavarása nélkül nézhetnek TV-t, negatív oldala viszont, hogy a család már e passzív-közös tevékenység okán sem feltétlenül gyűlik össze egy időben, egy helyen, a TV-nézés-determinálta háttér-kommunikáció fonala is elszakadhat. /Erre utal, hogy a külön-tévézők egyik fele még a többi családtaggal együtt is néz TV-t, másik fele már csak elkülönülten./

A következőkben a vizsgált tevékenységek közül a tanulás, az olvasás, zenehallgatás és a játék lakáson belüli szerveződését hasonlítjuk össze - részben e szerveződés "objektív háttérőre" /szobaszám, gyűjteményszám stb./ is utalva, de elsősorban a népességben belüli különböző társadalmi csoportok tevékenység-szerveződése eltéréseinek a feltárása szándékával.^x

x

^xA népességben belüli csoportokat itt az apa legmagasabb iskolai végzettsége alapján jelöljük ki, egyrészt mert nem volt célunk egy komplex - de nehezen áttekinthető - társadalmi státusz-változó bevezetése, másrészt mert a különböző társadalmi struktúra vizsgálatok e változó érvényességét támasztják alá.

Önálló tanulásra, mely ideális esetben feltételezi, hogy a gyermek a maga külön szobájában egyedül, illetve testvére/i/vel tanulhat, anélkül, hogy pl. szülői zenehallgatása, tévézése őt zavarhatná, nos ilyen önálló tanulásra a családok 74%-ában van lehetőség. A többi családban a gyerekek a konyhában, vagy olyan szobában /is/ tanulnak, ahol a szülő alszik és/vagy tévézés van. A többiekétől jelentősen eltér azon kevés gyerek helyzete, akiknél a szülők-gyerekek különválása sincs megoldva: az ilyen családoknak csak 27%-ában van mód külön szobában folytatott önálló tanulásra, e családok 73%-ában a gyerekek a konyhában, a szülői háló/TV-szobában /is/ tanulnak.

Az apa iskolai végzettsége szerinti különböző alcsoportokban a gyerekek önálló tanulásának a lakáson belüli helye lényegében nem tér el egymástól. Az egyes alcsoportokban is a családok több mint 3/4 részében az önálló tanulás a gyerekszobában folyik. Ez nemcsak azt jelenti, hogy lehetőség van a tevékenység elkülönült végzésére, hanem azt is, hogy általában a gyerekek önálló tanulásának nem esetleges, változó, hanem jól meghatározott, szeparált helye van a lakásokon belül./Lásd a 4/a. táblát./

x

A szülővel közös tanulás, leckeikérdezés lakáson belüli helyére később még kitérünk /arra, hogy ez is a gyerekszobához kötődik-e, a szülő "megy be" a gyerekszobába, hogy foglalkozzon a gyerekekkel, vagy a gyerek "jön ki" a szülői szobába../, itt csak azt említjük meg, hogy a családok túlnyomó részében a szülők közreműködnek a gyermek tanulásában, de a nem szakképzett /maximum 8 általánost végzett/ családfős családok ilyen szempontból "leszakadtak" a többi alcsoporttól.

A kérdőív különböző pontjain, részben eltérő módon feltett kérdésekre adott válaszokat egymással szembesítve megállapítható, hogy a tevékenység a családok egy jelentős részében kifejezetten az anya feladata, sőt a családok 1/3-ában az anya rendszeres, mindennapi tevékenységei közé tartozik /ezzel szemben az apáknak

csak 9%-a vesz részt valamilyen formában minden nap a gyerek tanulásában, s az apák 37%-a soha nem tanul együtt a gyermekével/. Nem elhanyagolható tény azonban, hogy az apák több mint 1/3-a a napi gyakoriságnál rétkábban, de részt vesz ebben a tevékenységben, többnyire az anyával felváltva, vagy egy időben, közösen.

x

Az olvasás - mely adott esetben nem közvetlen tanulás, hanem újság-, könyvolvasás - oldottabb, kötetlenebb tevékenység, ugyanakkor jellegzetesen egyéni, "magányos", bizonyos foku elmélyülést, szeparációt igényelhet. Olvasni azonban nem mindenki olvas. A szakképzetlen családfővel rendelkező családok 11%-ában mincs semmiféle szülői olvasás jelölve /a többi családnál 5-6% ez az arány/, s összesen 16%-uknál nincs se szülői, se gyerek-olvasás jelölve /a többi csoportban 6-7% ez/.

A gyerekek a családok többségében csak saját szobájukban /a "gyerekszobában"/ olvasnak /64%/, ez összhangban van a tevékenység individuális jellegével. Ugyanakkor az önálló tanúláshoz képest nagyobb azon családok aránya, ahol a gyerekek a gyerekszobán kívül a TV-szobában, vagy a konyhában is olvasnak /18% és 4%/: ez tevékenységnek tehát valóban nemcsak tartalma, de formája, lakáson belüli helye is viszonylag kötetlenebb. A nem-olvasáson kívül az egyes alcsoportokat összehasonlítva két említésre méltó tendenciát találhatunk: az egyik, hogy a kvalifikáltabb családfőjű családokban kötetlenebb a gyerek-olvasás közbeni helyiség-használat, a gyerek/ek/ kijön/nek/ a gyerekszobából a TV-szobába, konyhába is olvasni, kevésbé szigorúan szeparált a gyerek-tevékenység, s megfigyelhető, hogy a körülmények gyökeres megváltozása okán teljesen elveszett az a "tradíció", hogy a gyerek az anya mellett, a meleg konyhában olvasgat, ezzel szemben a konyhában /is/ olvasás a legkvalifikáltabb családfőjű családokban kap nagyobb teret; a másik tendencia, hogy az apával nem rendelkező családokban /ahol az anya egyedül neveli gyermeke/i/t/, jellegzetesen sokkal kevésbé kötődik a gyerek-olvasás csak a gyerekszobához, a gyerekek kijönnek a közös helyiségbe, a TV-szobába is olvasni /az önálló tanúlásnál is ugyanezzel a tendenciával/ találkoztunk//lásd a 4/b. táblát/.

x

Zenehallgatással - mely lehet rádió, magnó, lemezjátszó hallgatása - szinte kivétel nélkül minden családban találkozhatunk. E tevékenység helyét azonban nemcsak a családi szokások befolyásolhatják, hanem az a tény is, hogy egyáltalán mennyire van felszerelve a család ilyen készülékekkel, illetve a családon belül a gyerek/ek/ rendelkeznek-e önállóan rádióval, lemezjátszóval vagy/és magnóval. Ugyanakkor a zenehallgatás több nyíre "hangos tevékenység", s így kollektívan is gyakorolható, illetve ellenkező esetben a családtagok esetleg közvetlenül is zavarhatják egymást a zenehallgatás során. A vizsgált családok közel felében van rá mód és lehetőség, hogy a gyerek/ek/ a saját szobájukban hallgassanak zenét, a családok másik felében azonban csak a TV/szülői szobában hallgatnak zenét a gyerekek. Vagyis a zenehallgatás amellet, hogy készülékhez kötött, a lakáson belüli térben családonként szabadabban szerveződő ~~tevékenység~~, a népesség egészében nem egyöntetűen szeparált tevékenység. E szerveződés egyik sajátosságát mutatja, hogy a kvalifikáltabb családfőjű családokban a leggyakoribb a gyerekek gyerekszobában és más helyiségben is folyó - változó, szabadabb helyiség-használatu - zenehallgatása, míg a kvalifikálatlan családfőjű családokban a többi csoportbeli családokhoz képest két-háromszor gyakoribb, hogy a gyerekek csak a gyerekszobában, szeparáltan hallgat/hat/nak zenét /erre ugyanakkor módjuk is van/. /Lásd a 4/a. táblát./

A szeparált zenehallgatás lehetőségének szigorú korlátját jelenti, hogy egyáltalán van-e külön szülői és gyerekszoba, illetve megkönnyíti-e lehetőséget, ha a szülői és ~~gyerekszoba~~ gyermekháló mellett van ún. nappali, társalgó szoba is. Ahol szülők-gyerekek aludni is egy szobában alszanak, ott a családok 1/5-ében semmilyen gyerek-zenehallgatás nincs megemlítve /holott a vizsgált népességben csak 5% az ilyen családok aránya/, ugyanakkor ahol nappali szoba is van, ott fennmarad a zenehallgatás több helyiséget átfogó jellege, a gyerek-zenehallgatás ekkor sem kötődik jobban csak a nappalihoz.

x

Végül külön tevékenység-csoportként vizsgáljuk meg, hogy a gyerekek játéka a vizsgált lakótelepi családokban a lakások mely helyiségeire terjed ki: külön kezelve, s egymással összehasonlítva az un. magányos /egyedül folyó/ játékot, a testvérekkel való közös játékot, a barátokkal folyó, illetve a szülőkkel folyó játékot.

Mind a négy játék-típusról elmondható, hogy a családok döntő többségében /több mint 90%-ában/ megtaláljuk a játék-módokat,^x bár egyes tényezők az előfordulás gyakoriságát némileg befolyásolják. Ilyen a szülők iskolai végzettsége: az alacsonyabb iskolai végzettséggel párhuzamosan nő annak a valószínűsége, hogy semmilyen magányos gyerekjátékot nem emlitenek a válaszolók, illetve semmilyen /vagy nem minden gyerekre kiterjedő/ szülői közös játék nem zajlik a családban. A családban élő testvérek számának, illetve életkor-különbségének sajátos hatását tükrözi, hogy míg a kétgyerekes családoknak csak 10%-ában fordul elő, hogy van olyan gyerek, akinél nincs testvérrel közös játék jelölve, addig a háromgyerekes családoknak már 14%-a ilyen, s a néhány 4 gyerekes családnak pedig már 34%-a.

Közelebbről tekintve az egyes, különböző játék-csoportok lakásokon belüli térbeli helyét, azt látjuk, hogy a magányos játék és a barátokkal folyó közös játék kötődik a legszorosabban és legegységertelműbben a gyerekszobához. A családok több mint 2/3-ában csak a gyerekszobában folyik a magányos játék /az apánélküli családok itt is eltérően viselkednek a többiekhez képest, ott ez az arány csak 55%/ és a barátokkal való játék is. Ezekben a családokban tehát nemcsak lehetőség van a gyerekjáték közbeni szeparálódásra, hanem szokás is, hogy a gyerekek a gyerekszobán kívül a lakás semmelyik más helyiségét nem használják saját játékaik során. E családokban a magányos játék mellett a saját barátokkal folyó játék is a gyerekek "magánügye", melynek a

^xA testvérekkel való játéknál csak az egyenél több gyerekes családokat tekintve.

gyerekszobában a helye.

Különösen jól érzékelhető ez, ha a barátokkal folyó és a testvérekkel folyó játék térbeli szerveződését hasonlítjuk össze egymással. A testvérekkel folyó közös játék sokkal kevésbé "szorul be" a gyerekszobába, a tevékenység szabadabban kiterjeszkedik a lakás többi /másik/ lakóhelyisége/i/re is, a testvérek játéka a térhasználatot tekintve "összesaládább" tevékenység /lásd az 5. táblát./ Különösen jól látható a különbség azon családok körében, ahol valóban egyértelmű lehetőség van a ^{tevékenységek} ~~tevékenységek~~ széparált és közös szerveződésre is, ahol van szülői és gyerekháló is./

A szülővel folyó játék lakáson belüli helye jellegzetesen eltér az előzőektől. A játékmű során teljesen háttérbe szorul a gyerekszoba kizárólagos használata, s előtérbe kerül a szülői/TV-szoba és a gyerekszoba váltakozó, illetve a szülői/TV-szoba kizárólagos használata. Vagyis a családi, szülői közös játék során inkább a gyerek "jön ki" a szülői /közös/ szobába, mintsem a szülő "megy be" a gyerekbirodalomba. Ez egyszerre jelenti azt, hogy "a gyerekszoba a gyerekeké", míg "a szülői szoba közös", és azt, hogy a közös szülő-gyerek játék során inkább a gyereknek kell alkalmazkodnia a szülői/közös szoba adta környezethez, mintsem a szülőnek a gyerekszoba biztosította körülményekhez.

Végül még egy, véleményünk szerint nem elhanyagolható összefüggésre hívnánk fel a figyelmet, nevezetesen arra, hogy mind az individuális jellegű magányos játék, mind a barátokkal folyó közös játék lakásokon belüli térbeli szerveződésekor előtűnik az ún. félaszobák nem megfelelő, diszfunkcionális jellege. Mind a másfél, mind a 2,5 szobás lakásokban a kettő, illetve háromszobás lakásokon belülihez képest kisebb szerepe van a gyerekszoba kizárólagos használatának, s nagyobb a szülői/TV szobának: ez szerintünk azt mutatja, hogy a félaszobák kevésbé,

illetve nem teszik lehetővé a gyerekek szeparálódását egy igen fontos tevékenység-csoportjuk, játékaik során./Lásd a 6. táblát./

- x -

Az eddigiekben egy-egy állatunk kiemelt, vizsgált tevékenység lakásokon belüli helyét, helyiségek közötti sajátos szerveződési módját, illetve ennek összefüggéseit próbáltuk ismertetni. A következőkben egy ettől eltérő szempont szerinti feldolgozás néhány eredményét kíséreljük meg röviden összefoglalni. Megpróbáltunk - az információk sajátos átrendezése segítségével - arra a kérdésre választ kápní, hogy a vizsgált lakótelepi lakások egyes jellegzetes alapfunkcióval bíró helyiségeiben milyen tevékenységek folynak, az egyes helyiség-típusokban milyen jellegzetes tevékenység-kombinációk jönnek létre, a lakók milyen jellegű és hány fajta tevékenység során használják a helyiségeket, s a különböző használati mód milyen egyéb tényezőkkel hozható összefüggésbe. E vizsgálat-kísérlet során "elvonatkoztatattunk" az egyes lakásoktól, s a lakások helyiségeit sajátos alapfunkciók szerinti önálló csoportokba soroltuk. Vagyis a következőkben a vizsgált alapsokaság nem a 351 lakás, család, hanem az ezekben lévő összesen 1209 db helyiség. E helyiségek közel 1/3-át alkotják a konyhák /minden lakásban egy darab/, közel 1/3-át azok a lakószobák, ahol csak szülő alszik, másik 1/3-át azok a szobák, félszobák, ahol csak gyerek/ek/ alszik, 3%-át ahol gyerek és szülő is, 8%-át, ahol senki sem alszik.^x

^x A helyiségek csoportosításánál itt is az alvást tekintettük helyiség-megjelölő alaptényezőnek.

A jelenség természetének a várakozásunknak megfelelően a különböző alapfunkciójú helyiségekben a szülői és gyermek-tevékenységek eltérő módon szerveződnek: a szülői szobákban a szülők tevékenységei, a gyermekszobákban a gyerekek tevékenységei vannak túlsúlyban.^x Ott, ahol a szülők és a gyerek/ek/ egy szobában alszanak, ugyanolyan arányban találunk szülői mint gyermek-tevékenységeket - jellemzően nagy"tevékenység-sűrűséggel", vagyis zsúfoltsággal. A nappali helyiségben pedig /ahol senki sem alszik/ szintén a szülői/közös tevékenységek dominálnak. /Lásd a 11.táblát./

A továbbiakban egy-két jellemzőnek ítélt sajátosságról szólunk röviden /a közölt összefoglaló táblázatokból több általános tendencia is kiolvasható, lásd a 7.,8.,9.,10.táblát/

Az egyik ilyen - ha utána gondolunk, teljesen természetes - jelenség, hogy csak a három lakóhelyiséges /2,5-3 szobás/ lakásokban alakítható ki "klasszikus" szülői hálószoba, vagyis olyan háló helyiség, ahol a szülők alszanak, illetve esetenként olvasnak, de a családi közös tevékenységek /tévészés, játék stb./ nem itt folynak /a 2,5-3 szobás lakásokban a szülői hálószobák 1/5-é ilyen - a kisebb lakásokban ilyen háló nincs/. A szülői hálószobák közös, de a gyerekek által önállóan csak korlátozott módon használható jellegét huzza alá az, hogy gyerek önálló tanulása e szobák 90%-ában, gyerekjáték e szobák 2/3-ában egyáltalán nem folyik, viszont gyakori, hogy a gyerekek itt tévéznek, hallgatnak zenét, és itt játszanak, beszélgetnek a szülőkkel. A nagyobb /2,5-3 szobás/ lakásokban azonban a szülői hálószobák 1/3-ában semmiféle gyermek-tevékenység nem található, ilyen elkülönülésre a kisebb lakásokban nincs mód.

^xA szülői tevékenységek közé soroltuk a tévézést, olvasást, zenehallgatást, a szülői részvétellel folyó tanulást, beszélgetést, játékot, valamint a szülő otthon végzett /nem háztartási/munkáját. A gyerekek tevékenységei: tévézés, önálló tanulás, olvasás, zenehallgatás, valamint a különböző játékmódok.

Természetesen a gyerekek száma is befolyásolja az ilyen elkülönülés/elkülönítés lehetőségét: az egygyerekes családokban a szülői háló 2/3-át a gyerek csak TV-nézésre és/vagy olvasásra, zenehallgatásra használja, a háromgyerekes családok 2/3-ában más gyerek-tevékenységre is.

Az előzőhöz hasonlóan a szobaszám növekedésével párhuzamosan "tisztul" a gyerekszobák gyerek-funkciókat ellátó, s a szülői/közös tevékenységektől mentes jellege. Azonban itt is kitűnik, hogy a félszobák /melyek többnyire gyerekszobák/ csak korlátozottan tudják befogadni a főbb gyerek-tevékenységeket, s a szülőkkel folyó közös tevékenységekhez /szülővel tanulás, játék/ végképp nem biztosítanak megfelelő lehetőségeket.

A kétszobás lakások gyerekes családoknak történő kiutalásának visszasszágára utal, hogy a szülői/gyerek közös hálólhelyiségek fele ilyen lakásokban található /az összes lakásnak 37%-a kétszobás/ - ezeket a lakásokat már "kinőttek" a bentlők. E helyiségek zsúfoltságról már szoltunk.

Ezzel szemben olyan lakóhelyiség, ahol senki sem alszik csak a 2,5-3 szobás lakásokban alakítható ki. Önálló dolgozó szobát /ahol nincs tévzés, játék stb./azonban még az ilyen nagyobb lakásokban is csak elvétve találhatunk. Figyelemre méltó, hogy a nappali szobák közel felében tévzés sem folyik, inkább olvasásra, zenehallgatásra, illetve beszélgetésre, közös játékra használják, vagyis egy külön lakóhelyiséget alakítanak ki a kollektív, családi szórakozási tevékenységek számára, melyek nem olyan mindennaposak, mint a TV-nézés. Ez takán egyújjajta /használt/ "tiszt szoba" kialakítására való törekvést jelezhet a nagyobb lakótelepi lakásokban lakók körében.

Önálló gyerek-tevékenységek a nappali szobákban nemigen folynak, sőt e szobákat a gyerekek kevésbé használják, mint ezeket, amelyekben a szülők alszanak. A "gyerek-birodalom" e lakásokban is marad a gyerek-hálószoba.

Végül a konyhák használatáról általában elmondható, hogy az általunk itt vizsgált tevékenységekre a családok a konyhát csak nagyon kis mértékben használják, leginkább még gyerek-szülő közös tanulásra, levelezőkikérdezésre, illetve családi beszélgetésre. Minél több gyerek él a családban, annál gyakrabban fordul elő, hogy a szülő /anya/ a konyhában tanul az egyik gyerekkel /az egygyerekesek 17%-a, a kétgyerekesek 29%-a, a háromgyerekeseknek már 36%-a a tanul a konyhában is/, az alacsonyabb iskolai végzettségű, többgyerekes családokban némileg több szülői és gyerek-tevékenység zajlik a konyhában - csak a gyerek konyhában olvasása esetében eltérő a helyzet, melynek gyakorisága a szülők iskolázottságával párhuzamosan nő.

2. A mindennapi tevékenységek időbeli szerveződése

Az eddigiekben a vizsgált családok mindennapi tevékenységeinek lakásokon belüli térbeli szerveződése sajátosságait próbáltuk leírni abból a szempontból, hogy a lakótelepi családoknak általában, illetve /szobaszám, gyerekszám, esetenként iskolai végzettség szerinti/ alcsoportjainak speciálisan mennyire van módjuk, lehetőségük és készségük lakáson belüli eltérő /vagy éppen uniformizált/ tevékenység-szervezésre, miképp tükröződik vissza a tevékenységek térbeli elosztásán a családokon belüli szülő-gyerek státusz, szülő-gyerek reláció, illetve a közös-ség/szeparáció.

A következőkben a családok, illetve a különböző családtagok időbeosztását vizsgáljuk elsősorban abból a szempontból, hogy időben mennyire "találkoznak" egymással a családtagok, illetve mennyire különböznek el tevékenységeik az időben.

A tevékenységek időbeli szerveződése kapcsán is megpróbálunk egy-két általánosabb, illetve speciális okra, következményre rámutatni. A leírás/elemzés során először a családok hétköznapi, majd a hétvégi /szombat-vasárnap/ időbeosztásáról szólnak, úgy, hogy közben hol a vizsgált családok egészét, hol a vizsgált családokban élő gyerekeket tekintjük az elemzés alapsokaságának /hogy éppen melyiket, azt természetesen rendre jelöljük/.

x

A hétköznapi természetesen - gondolhatnánk az első pillanatban - azzal kezdődnek, hogy a családtagok felkelnek, megreggeliznek és a szülők /esetleg elkísérik a gyerekeket, majd/ mennek dolgozni, a gyerekek mennek az iskolába, óvodába. Valójában van amelyik szülő délutáni műszakos, így délelőtt otthon marad, esetleg a gyerek is váltott műszakos iskolába, osztályba jár, van aki ekkor tér haza az éjszakai műszakból, s ekkor kezd pihenni, esetleg valaki beteg a családban, ezért marad otthon, vagy az anyuka gyesen van a kicsivel, s akkor

még nem is beszéltünk arról, hogy a felkelés, reggelizés is hányféleképpen zajlik a különböző családokban.

Többségi vagy kisebbségi norma-e, nem tudjuk, hogy a család viszonylag együtt kezdi a napot, a családtagok reggel megreggeliznek - annyi bizonyos, hogy az általunk vizsgált lakótelepi családok többségében a reggel nem így zajlik. Már /még/ a gyerekek felkelésénél sincs otthon mindkét szülő a családok több mint felében. Amikor a gyerek/ek/ felkelnek, az apák több mint 40%-a már /még/ nincs odahaza, dolgozik. A családi élet e mozzanatát egyértelműen és szigorúan meghatározza a család nagy társadalmon belüli státusza, közelebbről az apa iskolai végzettsége, munkajellege. Az apának minél kevesebb iskolája van, minél szakképzetlenebb munkát végez, annál nagyobb a valószínűsége, hogy gyereke/i/vel reggel egyáltalán nem találkozik, hiszen munkában van amikor azok fölébrednek, fölkelnek. Etekintetben a különböző társadalmi csoportokba tartozó családok közötti különbségek feltűnően nagyok. /A családok 77%-ában nincs otthon valamelyik, ezen belül 28%-ukban egyik szülő sem ott, ahol a családfő csak 8 általános végzett, ugyanakkor 33% és 11% ez az arány azokban a családokban, ahol a családfő felsőfoku végzettséggel rendelkezik. Ahol a családfő betanított munkásként dolgozik, ott a családok 21%-ában van otthon mindkét szülő a gyerek-felkeléskor, 26%-ukban pedig egyik szülő sincs odahaza, míg az értelmiségi családfővel rendelkező családok 75%-ában még mind a két szülő, s csupán 4%-ában egyik szülő sincs odahaza ekkor. //Lásd a 11. és 12. táblát./ A 12. táblázatból az összefüggés egyértelmű tendenciája mellett az is tisztán látható, hogy az értelmiségi családokban élő gyerekekhez képest a vezető pozícióban lévő szülők gyerekei itt, ilyen szempontból "megsínylik" szüleik beosztását, az ezzel együttjáró időbeli elfoglaltságot.

Ahol a szülők már a gyerek/ek/ felkelésekor sincsenek otthon, ott természetesen szülők-gyerekek közös reggelizéséről sem lehet szó. A reggelizés hiánya azonban a családoknak ennél jóval szélesebb körét érinti. A megkérdezett családok 40%-ában sem szülői sem gyerek reggelizést nem jelölték. A válaszok alapján csupán a családok 14%-áról állítható biztonsággal, hogy a gyerek/ek/, szülők hétköznap reggel együtt reggeliznek, további 17%-ukról pedig nem állapítható meg biztonsággal, hogy a reggeliző gyerekek vajon a szülőkkel együtt, vagy önállóan fogyasztották-e el reggeliüket. A többi családban már legalább az egyik szülő nincs is odahaza, amikor a gyerekek reggeliznek. A reggelizés-nemreggelizés, illetve a közös-nemközös reggelizés szorosan összefügg a szülők munkakezdésének, elmenésének az idejével /lásd a 13. táblát/. Ez azt jelenti, hogy ha a szülők korán el kell menniük dolgozni /a potenciális reggelizés idején már nincsenek odahaza/, akkor megnő annak a valószínűsége /gyakorisága/, hogy sem ők, sem a gyerek/ek/ nem esznek reggelit elmenés előtt. Ezen belül még azok a gyerekek vannak szerencsésebb helyzetben, akiknél legalább az anya otthon van még ekkor, ők inkább kapnak reggelit. A legjobb helyzetben természetesen azok a gyerekek vannak, akiknek mindkét szülője otthon van még ekkor, lényegében csak nekik van arra lehetőségük, esélyük, hogy a családtagok reggel párpercre percre közösen leüljenek és együtt fogyasztják el reggeliüket.

A munkakezdés időjének és az iskolai végzettségnek, foglalkozásnak a kapcsolatából adódóan a családfő képzettségének csökkenésével párhuzamosan nő a nem-reggeliző szülők, illetve nem-reggeliző gyerekek aránya, s képzettség növekedésével párhuzamosan nő annak esélye, hogy a családtagok reggeliznek, s együtt fogyasztják el reggeliüket. /Lásd a 14. táblát./

A megkérdezett családokban élő összes gyermeket együttesen tekintve megállapítható, hogy a gyerekek közel felénél /47%-uknál/

nincs reggelizés jelölve, s csupán 1/4-ük reggelizik legalább az egyik szülővel együtt. Ezen belül a bölcsődés, óvodás gyerekek 48%-a, illetve 30%-a reggelizik otthon legalább az egyik szülővel, az általános, középiskolás gyerekeknek már csak 26%-a, illetve 8%-a. A bölcsődés gyerekeknek is több mint 1/3-a, az óvodás, iskolás gyerekeknek a fele reggeli nélkül megy be a gyermekintézménybe.

x

A felkelést /s az esetleges reggelizést/ követően a családtagok többsége elmegy hazulról, dolgozni, tanulni stb., azonban korántsem mindenki. A megkérdezett családok 38%-ában valaki délelőtt is otthon tartózkodik, vagy legalább is nincs a munkahelyén, gyermekintézményben. A családok 13%-ában a gyerek/ek/et is otthon találjuk hétköznapi délelőtt /általában mert délutános a gyerek, vagy még csecsemő/, többnyire azonban az apa és/vagy anya marad otthon, mert éjjel, délután dolgozik, vagy az anya gyesen van /összesen a családok 19%-ában ezek az okok/.

x

Délben a családtagok ebédelnek, ezen belül bennünket az érdekel, hogy a gyerekek ebédelnek-e, hol s kivel. Gyerekek ebédje csak a családok 10%-ában nincs jelölve, többségükönél a reggelit sem jelölték, ebből gondoljuk, hogy ezekben az esetekben inkább a válaszadás hiányosságáról, mintsem valóságos nem-edédelésről lehet szó. A vizsgált gyerekes családok többségében /62%-ában/ NINCS OTTHONA EBÉDELŐ GYEREK, a gyerekeknek az 57%-a otthonán kívül költi el ebédjét. A gyerekek ebédtetésének a funkcióját - a szülők napközbeni munkavégzése okán - a gyermekintézmények vették át. Az otthon ebédelő gyerekek is többnyire szülei nélkül esznek, csak a gyerekek 13%-a ebédel együtt hétköznapi legalább egyik szülőjével. /Köztük a gyesen lévő, vagy éjjel

dolgozó, éppen beteg szülők még ocsosemő, délutános, éppen beteg stb. gyerekei./

A gyerekszám emelkedésével párhuzamosan növekszik annak a valószínűsége, hogy van intézményben is és otthon is ebédelő gyerek /a kétgyerekes családok 24%-ában, a háromgyerekesek 57%-ában ez a helyzet/. Többnyire az intézmény jellege okozza, hogy hiába van lehetősége az egyik gyereknek otthon ebédelnie /szülei nélkül/, testvére máshol ebédel /a bölcsődében, az óvodában, vagy a napközis, iskolatthonos osztállyal együtt/, illetve hiába háztartásbeli az anya, ekkor sem ebédel minden gyereke otthon. Otthon ebédelő gyerek egyébként inkább a fizikai foglalkozású anyák családjában található /36-46%-ukban/ /itt a gyerekszám is nagyobb/, a szellemi foglalkozású anyák gyerekei nagyobb arányban napközisek, s így ebédelnek, illetve közülük többen csak ebédjüket fogyasztják el az iskolában, de a napközit már nem veszik igénybe.

x

Hétköznap délután a gyerekek 1/3-a 1-2 óra körül tér haza, 50%-uk azonban csak 4 óra után érkezik meg. Az általános iskolások együttesen átlagosan 7 órát töltenek el az iskolában /8-15^h-ig/napközivel, szakkörrel együtt, a középiskolások 7,3 órát, a bölcsődések, óvodások azonban átlagosan az iskolásoknál hosszabb ideig tartózkodnak egy nap gyermekintézményben/8-8,6 óra hosszát, 8-16-17^h-ig/./Lásd a 15.táblát./

Az iskolas gyerekek többsége azonban még otthon is tanul legalább 1-2 óra hosszát /41%-uk nem tanul otthon, 47%-uk egy-két órát tanul, a többiek ennél többet/.

Az otthoni tanulás, illetve ennek hossza nem független az iskolában eltöltött idő hosszától: az otthon nem-tanulók tartózkodtak legtovább az iskolában /7,9 óra hosszát/napközivel együtt/, az otthon 1 órán keresztül tanulók 7,1 órát, 2 órán keresztül tanulók átlagosan 6,8 órát, az ennél tovább otthon tanulók 6,0

órát voltak iskolában. A 9-10 órát iskolában eltöltő /több-
ségében napközis/ gyerekek legfeljebb 1 órát tanulnak még
otthon is hétköznapi.

A tanulásnál valamivel több időt fordíthatnak a gyerekek
játékokra hétköznapi délutánonként: átlagosan 1,1 óra az otthoni
tanulással, 1,5 óra a játékkal /az iskolásoknál/. Az óvodások
többnyire még 2-3 órányit játszhatnak odahaza az óvoda után,
az általános iskolásoknak többnyire 1-2 óra játékokra van lehetősé-
gük, a középiskolások többségénél már nincs játék jelölve.
Ezen belül "természetesen" minél több időt tölt a gyerek
délután az adott típusú gyermekintézményben, annál kevesebb
ideje marad otthoni játékokra.

Az iskolás gyerekek 1/5-e vett részt szakkörön, edzésen,
különórán hétköznapi délután a megkérdezés idején. Ez 1-2 órát,
ritkábban ennél több időt vesz igénybe, s jellemző, hogy
különórára /szakkörre, edzésre/ elsősorban a legrosszabb tanul-
mányi átlaggal rendelkező, bukott és a legjobb tanulmányi
átlaggal rendelkező /4,51 fölötti/ gyerekek járnak /30-40%-uk/.

A gyerekek többsége nincs egyedül, amikor odahaza van.
Ha mégis egyedül vannak otthon, csak az iskolások körében fordul
ez elő, akkor a délutánnak abban a rövid szakaszában, amikor
az iskolából, napköziből ők már hazaértek, de szüleik csak
később érkeznek meg a munkából, bevásárlásból. Jellemzőes
különbség a napközis és nem-napközis gyerekek között, hogy míg
az előbbieket lényegében soha nincsenek egyedül odahaza, addig
az utóbbiak 1/3-a délután és/vagy délután otthon tartózkodik;
ez arra is rávilágít, hogy nem feltétlenül a szülők időbeosztá-
sától függ a gyerekek napközibe járatása, a gyerek kora, önálló-
sága, a szülők elhatározása is szerepet játszik ebben a kérdésben.
/Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy a szülők nélküli otthon-
-tartózkodás ténye és az iskolai magatartást osztályozni
hivatott magatartás jogy között se pozitív, se negatív irányú
statisztikai kapcsolatot nem találtunk./

Mit csinálnak a szülők hétköznapi délután ezalatt az idő alatt, pontosabban: mit csinálnak a szülők a munkahely utáni ^{ban?} és a vacsorát megelőző délutáni időszak ~~szünet~~

Ebben a periódusban az apák 16%-ánál, az anyák 24%-ánál találkozhatunk gyerekekkel közös tevékenységgel /játék, tanulás stb./. Az anyák döntő többsége /70%-uk/ valamilyen háztartási munkát, bevásárlást végez /35%-uk csak ilyen tevékenységet említ ebben a periódusban/, az apáknak összesen csak 17%-ánál van említés valamilyen háztartási munkáról/, az apák 30%-ának, az anyák 22%-ának van módja pihenni /olvasni, szórakozni/ hétköznapi délután.

Az apák 18%-a bútorköl, szerel, maszek munkát végez munkahelyi munkája után /elsősorban a felsőfoku végzettségű és szakmunkás apák között gyakori ez/. Kötetlen pihenés, szórakozás inkább a kvalifikálatlanabb apák körében jellemző, a gyerekekkel való foglalkozás, játék, tanulás gyakorisága pedig egyértelműen az apa kvalifikációjának emelkedésével párhuzamosan növekszik. A különböző iskolázottságú anyák között ilyen különbségeket nem találunk.

A háztartási munkával és a munkahelyi munkában eltöltött idő hosszának a kapcsolatáról egészében megállapítható, hogy az apák háztartási munkában való részvétele alacsony arányú, illetve ilyen tevékenységgel töltött idejük rövid a munkahelyi munkában eltöltött idő hosszától függetlenül; az anyák részvétele, időráfordítása pedig általában nagy, szintén a munkahelyi munkában eltöltött idő hosszától függetlenül. A munkahelyi és a háztartási munka időbeli "halmozódását" azonban csökkenti, hogy mind az apáknál, mind az anyáknál a napi 10 óránál hosszabb munkahelyi munka már csökkenti a háztartási munkában való részvétel lehetőségét, illetve a ráfordítható idő hosszát.

Az apák átlagosan 9,5 órát töltenek el munkahelyükön, s kevesebb mint egy órát háztartási munkával, az anyák átlagosan 8,6 órát dolgoznak munkahelyükön, 2-3 órát odahaza. Így alakul ki, hogy hétköznap legalább 10 órát dolgozik /munkahelyi és/vagy háztartási munkát/ az anyák 54%-a, az apák 40%-a /a bütykölést, maszekolást itt nem számítva/.

x

Végül minden hétköznap estén a családok megvacsoráznak, van aki TV-t néz, lefekszenek aludni.

Vacsoraidőre már általában valóban összegyűlik a család, sőt a családok többségében /56%/ szülők-gyerekek együtt is fogyasztják el vacsorájukat. A többi családban szülők-gyerekek külön esznek ekkor is /14%/, vagy egyik szülő /általában az apa/ még/már nincs otthon /13%/. ~~Szülők-gyerekek együtt esznek a vacsorát.~~

Szülő-gyerek közös reggelizés a családok 14%-ában, közös ebédelés 17%-ukban, közös vacsorázás pedig 40%-ukban van; vagyis ha valamilyen helye, szerepe, funkciója egyáltalán még van a családi együttélés hétköznapjaiban az étkezéseknek, akkor ez leginkább a vacsorázásra hárul.

E közös vacsorázás létrejöttének, tartalmasságának, intimitásának egyik lényeges akadályozója lehet a TV-nézés. Csupán a családok 1/4-e nem néz TV-t hétköznap este, a többiek igen, a családok felében a gyerekek is. /A bölcsődés, óvodás gyerekeknek is 24-37%-a néz este TV-t, esetleg csak az esti mesét./

Egyéb társas tevékenység /vendégség, vendéglátás, mozi, színház stb./ csak elvétve fordul elő a hétköznap estéken. A gyerekek este 8-10 óra között kerülnek az ágyba, a családok 25%-ában van ennél később lefekvő gyerek. Ilyenkor a szülők általában - de nem minden családban - már/még otthon vannak. A vezető beosztású apáknak azonban még 31%-a ekkor sem ér haza, a szakmunkás, közvetlen termelésirányító apák 15-18%-a sincs a gyerek/ek/ lefekvésekor otthon. /Lásd a 16. táblázatot./

A hétvégéknek- szombat-vasárnapoknak - hagyományosan kitüntetett, sajátos funkciói vannak a családok életében, a családi együttélésben. Feltételeztük, hogy e sajátosságok a hétvégék idő- és tevékenység-szerkezetében is megjelennek, "mérhetőek". A megfigyelt népesség hétfői idő- és tevékenység-szerkezetének a vizsgálatkor elsősorban a következő kérdésekre akartunk választ kapni.

Mennyire együtt és mennyire külön töltik a családtagok / az szülők egymással, illetve a szülők a gyerekekkel/ a hétvégét? Ezen belül: kell-e dolgozniuk a szülőknek a hétvégén is? Kinek mennyire van módja pihenésre, kikapcsolódásra? A háztartási munkákat hogyan osztják meg egymásközt a családtagok - nem általában, hanem a konkrét hétvégeken? A gyerekek tanulnak-e hétvégén? Hogyan alakulnak hétvégén az étkezési együttlétek, a rokon-, egyéb társas együttlétek? Mennyire otthon, illetve mennyire otthonon kívül töltik a családtagok, a családok a hétvégét, ezen belül kinél mekkora a "kimozdulás körzete"? A családok, gyerekek hétvégén mennyire használják a Nevelési Központot, illetve közvetlen környezetüket, a lakótelep tereit? Végül, a feldolgozás során előtérbe került az a kérdés, hogy a vizsgált hétfői napszakok /szombat-vasárnap délelőttök, délutánok/ "használatát" miben különböztetjük egymástól: inkább a napoknak van-e kitüntetett funkció-hordozó jellegük, /a szombatoknak, illetve a vasárnapoknak/, vagy inkább az egyes napszakoknak /a délelőttöknek, illetve a délutánoknak/?^x

^xE kérdések vizsgálata során mindvégig a megkérdezett népességet "egészként" tekintettük, nem térünk ki az egyes alcsoportok idő- és tevékenység-szerkezetének sajátosságaira. Így is a kapott empirikus információk összefoglalásának többféle nehézségével kellett megküzdenünk. /Az ilyen jellegű feldolgozások metodológiai problémáiról lásd Szalai Sándor: Idő a mérlegen.

Condolat.1978./Ebben az esetben valóban utalnunk kell a közölt táblázatok értő szemmel történő önálló "átolvasásának" a hasznosságára./Lásd a 17/a-b., 18/a-b., 19/a-b. táblát./

Elemzésünket a szülők hétfégi tevékenységeivel kezdjük.

A szülők közül az apák nagyobb része /65%-a/ hétfőn is dolgozik: valamelyik napszakban, több-kévesebb ideig pénzkereső munkát végez /munkahelyén, vagy "maszekol"/, illetve ún. pénzkimélő tevékenységet folytat /bütyköl, javít, szerel, saját kertben, telken dolgozik/. E munkák közül csak a kertben, telken folytatott tevékenységek olyanok, amelyek a munkavégzés mellett a családi együttlétre is lehetőséget nyújtanak. A hétfőn is munkát végző apák nagyobb része /66%-uk/ azonban nincs a családdal e tevékenység során. Az apák nagyarányú családtól elkülönült hétfői munkavégzése nyilvánvalóan korlátozza /az érintett családokban/ a hétfőre rekreációs, családi együttlétet szolgáló sajátos funkcióit.

A munkavégzés elsősorban a "szabad" szombatokon jellemző /az apák 48-42%-a dolgozik szombat délelőtt, illetve délután/, számottevőnek mondható a szombat délelőtt és délután is dolgozó apák aránya /35%/. /A hétfőt végigdolgozó apák aránya 10%.

Az anyák 1/4-e végez pénzkereső, vagy pénzkimélő munkát a szombat valamelyik napszakában, többségük /57%/ egész hétfőn egyáltalán nem folytat ilyen tevékenységet. Az anyák ilyen munkavégzése családhoz kötöttebb: ha nem munkahelyi munkát végeznek, akkor házastársukkal és gyerekeikkel "bütykölnek", kertészkednek.

Mellette más - s nemcsak a szülők, de a szülők és gyerekek közötti feladat-megosztást is karakterisztikusan tükröző - a helyzet a háztartási munkákkal /főzés, mosás, bevásárlás, takarítás stb./.

E tevékenységi körben az apák-anyák közötti "munkamegosztást" egyértelműen tükrözik adataink, ami azonban számunkra is meglepő, az az, hogy olyan nagy a vizsgált fiatal, gyerekes családokban a különbség az apák és az anyák háztartási munkában való részvételé között, hogy ezen munkákon belüli "munkamegosztásról"

szinte már nem is beszélhetünk, az apák alig vesznek részt ebben a tevékenységben, az anyáknak viszont domináns tevékenységük hétvégén a háztartási munkavégzés - miközben a különböző koru gyerekek is meglepően mentesek minden ilyen jellegű tevékenység végzésétől.

Az apák - ha besegítenek -, akkor elsősorban szombat vagy vasárnap délelőtt a bevásárlásba, illetve a főzésbe, takarításba. Délutánonként nem végeznek háztartási munkát, a délelőtt is a kettő közül legfeljebb az egyik délelőttjükön fordul elő háztartási munkavégzés. A gyerekeknél ugyanez a helyzet, 68%-uk semmilyen háztartási munkát nem végez a hétvégén.

Igy nem oszda, hogy e terhek sulya mind intenzitásában, mind időbeli teherként az anyákra nehezedik. Az anyák által elvégzett háztartási munkák időbeli elosztását jellemzi, hogy szombat és vasárnap délutánra az anyák közel 3/4 részének sikerül mentesülnie e munkák alól /a többiek ekkor /is/ dolgoznak/, közel 50%-uk azonban mindkét délelőtt végez háztartási munkát. Vagyis a háztartási munkák végzése szempontjából /elsősorban a bevásárlásnál, főzésnél/ hétvégén nem annyira a napoknak, mint inkább az egyes napszakoknak van kitüntetett funkció-hordozó szerepük.

A háztartási munkáknak ilyen kizárólagos anyákra háritásának az eddigieken túl két fontos következménye mérhető le adataink segítségével. Az egyik, hogy az anyák ezzel a munkával a családban "egvedül maradnak", e munkák semmiféle családon belüli, családtagok közötti kooperációval nem párosul^{nak}, közös családi /akár házastársak közötti, akár szülők-gyerekek közötti/ tevékenységek nem szerveződnek az anyák háztartási munkája köré. /Az anyák 71-87%-a, illetve 77-97%-a egyedül végzi a háztartási munkát szombat délelőtt-délután, illetve vasárnap délelőtt-délután./

A másik "következmény", hogy az anyák nemcsak "egyedül maradnak" ezzel a munkával, hanem "otthon is maradnak", hétvégére a lakásba zárja-köti őket ez a tevékenység. /Az apákhoz és a gyerekekhez képest az anyák lakáshoz kötődő tevékenységeinek az aránya minden napszakban jóval magasabb, s a több napszakban - egy-egy egész napon, vagy szombat-vasárnap délelőtt - is otthon tartózkodó anyák aránya is az apákénak kétszerese, a gyerekékének másfélszerese./

X

Az ún. rekreációs tevékenységeket három nagyobb csoportba vontuk össze: /a/ az első csoportba azokat a tevékenységeket soroltuk, amelyek kevésbé családhoz kötődőek, inkább magányosak, vagy társaságiak /ilyen a vendégeskedés, a kulturális rendezvényeken - mecca, mise, mozi, színház, kiállítás stb. - való részvétel, illetve a lófrálás, csavargás stb./; /b/ a második csoportba az inkább családhoz kötődő és az aktív fizikai rekreációt szolgáló tevékenységeket soroltuk /mint a játék, a kötetlen sportolás, kirándulás, strandolás stb./; /c/ végül a harmadik csoportba soroltuk a kimozdulást nélkülöző, passzív tevékenységeket /tévészés, olvasás, pihenés, alvás stb./.

Az egyes tevékenységek, tevékenység-csoportok előfordulási gyakorisága alapján megállapítható, hogy a vizsgált családokban a szülők sokkal inkább passzív, nem családhoz kötődő rekreációs tevékenységeket végeznek, mintsem aktív, fizikai rekreációt is szolgáló tevékenységeket. Másrészt az is megállapítható, hogy a rekreációt szolgáló tevékenységek nem fogják át, nem töltik ki a hétvégék egészét, vagy akár egy-egy napját, csupán meghatározott napszakokra - általában valamelyik délutánra - korlátozódnak.

Nagyon alacsony a hétvégén kötetlenül sportoló, kiránduló, játékokban résztvevő apák és anyák száma, aránya. Ezzel szemben sokan ülnek a TV előtt, pihennek passzívan szombat-vasárnap délutánonként, s ekkor van alkalom vendéglátásra, társasági életre is. Ebben már az anyák is az apákkal megegyező arányban részt tudnak venni. Lényegében a vendégeskedés /akár otthon, akár a nagyszülőknél, akár a barátoknál/ jelenti azt a tevékenységi formát mind az apák, mind az anyák körében, amikor hétvégén kilógnak a lakásban, szűk családi körben vagy magányosan végzett munkavégzések, passzív pihenések köréből.

x

A gyerekek hétfői időtöltése lényegesen eltér a szülőkétől. A különbségek közül a legfontosabbak: a gyerekek sokkal nagyobb arányban ülnek a TV előtt egy-egy napszakban /különösen délutánonként/, mint szüleik, s lényegesen több gyerek tölt több napszakot is /vagy azok egy-egy részét/ tévénézésel, mint szüleik;

ugyanakkor a gyerekek hétfőjében nagyobb szerepet kapnak a társas tevékenységek, u.m. a vendégség, kirándulás, s különösképp a barátokkal, testvérekkel folyó játékok /s ezek nemcsak a délutánokra korlátozódnak, hanem több napszakot is átfognak/;

végül a gyerekek hétfői tevékenységei között megjelenik a tanulás, házi feladat-készítés is - ugyan nem nagy arányban - a hétfő közeledtével egyre nagyobb arányban.

Hasonlóság szülők és gyerekek hétfői tevékenység-szerkezete között, hogy az aktív fizikai rekreációt szolgáló időtöltési formák a gyerekek körében is igen ritkák.

A szülők és gyerekek hétfői tevékenységei abban is különböznek egymástól, hogy a gyerekek sokkal nagyobb arányban használják a "házkörüli", lakótelepi területeket /az anyák elsősorban bevásárláskor, az apák a "bütykölés" során tartózkodnak itt/, a lakótelepi terek elsősorban, vagy kizárólagosan az ő "életterületeik".

A gyerekek hétfégi tevékenység-szerkezete nemcsak "sűrűbb",
dusabb szüleikénél, kimozdulási irányaik is szerteágazóbbak
/a lakáson, lakótelepen kívül nagyszüleiknél, egyéb helyeken
is nagyobb arányban, többször megfordulnak egy-egy hétfégén/
/a gyerekek 3/4 része kimozdul ahétfége során a lakótelepről/.

Az is megállapítható, hogy a Nevelési Központ - ahova
hétköznap óvodába, iskolába járnak - mint szabadidős intézmény
viz gálatunk szerint semmiféle tevékenység-szervező hatást
nem gyakorol a gyerekek hétfégéjére. A gyerekek több mint 90%-a
egyáltalán nem fordul meg a NK-ban hétfégén, a többiekről ezt
nem lehet tudni biztosan /nem megállapítható/, illetve leg-
feljebb a NK moziját használják. Kapcsolatuk annyi, hogy az
iskoláskorúak 31%-a tanul, házi feladatot készít vasárnap
délután.

x

Végül a hétfégi étkezésekről röviden az állapítható meg,
hogy általában a családok közösen /minden családtag együtt/
ebédel otthon mind szombaton, mind vasárnap - kivéve azokat a
családokat, ahol pl. az apa egész szombaton dolgozik valahol,
illetve azokat a családokat, amelyek elmennek /általában
vasárnap délután/ a nagyszülőkhez ebédelni /16%. Néhány
család barátoknál, vendégségben fogyasztja el a szombati,
vagy vasárnapi ebédet /6%, a hétfégi vendéglői étkezés nagyon
ritka /2% = 1/5 család/.

Igy az anyák első sorban csak a nagyszülői ebédeléssel
segítségével mentesülhetnek a hétfégi ebédkészítés terheitől.
A nagyszülők egyébként is viszonylag nagy arányban /a családok
22%-ánál/ segítenek a szülőknek hétfégén a gyerekellátás,
gyerekefelügyelet terén is. /Az ilyen segítség egyéb formái -
testvér, barát, szomszéd, baby sitter stb. - elenyészőek./

Hétfégeken ugyan általában minden családtag reggelizik
és vacsorázik /kivéve a szombaton dolgozó apák egy részét/.

azonban nem feltétlenül közösen /minden családtag együtt/ -
az igazán közös, szűk családi körben lezajló étkezés hétvégeken
/az ebédeken kívül/ jellemzően a vasárnap esti vacsora,

A gyerekszám és a szobaszám kapcsolata
(%)

1. tábla

Szobaszám Gyerekszám	1,5	2,0	2,5	3,0	Egyéb	Együtt
1	50 30	24 46	10 13	8 9	1	20 99
2	50 9	70 40	77 29	58 19	3	65 100
3		5 14	9 18	28 48	20	12 100
4		1	3 17	4 50	33	3 100
Egyéb				1		
Együtt	100 12	199 37	99 25	99 21	5	100 100

A vizsgált családok, lakások száma: n = 351

A szobaszám és a gyerekszám kapcsolata a lakóhelyiségek alapfunkció (alvás) szerinti felosztásával (%)

2/a. tábla

Alapfunkció (alvás) Szobaszám	Csak külön szülő lő és gyerekek hálószoba van	Külön szülő és gyerekek hálószob- án kívül van nappali helyi- ség is	Van szülő-gye- rek közös há- lószo	Egyéb	Együtt
1,5	83		10	7	100
2,0	84		11	5	100
2,5	33	52	6	9	100
3,0	37	41	8	14	100
Együtt	59	24	8	9	100

2/b. tábla

Gyerekszám					
1	68	12	6	14	100
2	57	28	8	7	100
3	59	23	7	11	100
Együtt	59	24	8	9	100

n = 351

A szobaszám és a gyerekszám kapcsolata a gyerekek külön - együttalásával (%)

3/a. tábla

Gyerekek- alvás Szobaszám	Nincs szülővel együtt alvó gyerekek és				csak külön- nemű együtt- alvó (3)	(3) és (1) és/vagy (2)	Van szü- lővel e- gyütt al- vó gyere- k	Együtt
	csak egye- dül alvó (1)	csak egyne- mű együtt alvó (2)	gyerekek vannak	(1) + (2)				
1,5	43	24			19		14	100
2,0	21	34			31		15	100
2,5	35	30		3	22	1	9	100
3,0	20	27		18	16	7	12	100
Együtt	27	30		6	23	2	12	100

35

3/b. tábla

Gyerekszám								
1	87						13	100
2	15	41			33		11	100
3	2	18		43	14	14	9	100
Együtt	27	30		6	23	2	12	100

Az egyes gyerek-tevékenységek lakáson belüli helye az apa iskolai végzettsége szerinti csoportokban (%)

4/a. tábla

Az apa iskolai végzettsége Tevékenység helye a lakásban	8 általános	szakmunkásképző	érettségi	felsőfok	nincs apa	Együtt
1. Csak gyerekszobában	77	77	78	80	60	74
2. Csak tv/szülői szobában	6	3	5	4	5	4
3. Gyerek és TV/szülői szobában	7	8	7	7	18	9
4. Konyhában is	6	11	4	4	8	7
5. Egyéb	4	1	6	5	9	6
Együtt	100	100	100	100	100	100

Olvasás

4/b. tábla

Csak gyerekszobában	68	71	66	52	48	64
Csak TV/szülői szobában	7	7	6	7	5	6
Gyerek és TV/szülői szobában	13	15	18	17	38	18
Konyhában is	1	4	4	11	3	4
Egyéb	11	3	6	4	6	8
Együtt	100	100	100	100	100	100

Zenehallgatás

4/c. tábla

Az apa iskolai végzettsége TV-kényesség helye a lakásban	8 általános	szakmunkásképző	érettségi	felsőfok	nincs apa	Együtt
Csak gyerekszobában	30	10	18	13	20	17
Csak TV/szülői szobában	35	56	47	52	45	48
Gyermek és TV/szülői szobában	16	18	25	15	20	19
Egyéb	19	16	10	20	15	16
Együtt	100	100	100	100	100	100

Egyes játék-fajták lakáson kívüli helye (%)

5. tábla

Játék- fajta Hely	magányos játék	testvérek közös já- téka*	barátokkal való játék	szülővel való játék
Csak gyerek- szobában	68	51	67	12
Csak TV/szül- ői szobában	3	10	5	32
Gyermek és TV/szülői szobában	14	21	11	39
Egyéb	5	7	4	9
Nincs	10	11	13	8
Együtt	100	100	100	100

(* egy gyermeknek nélkül)

A szobaszám és a magányos, barátokkal folyó játék lakáson belüli helyének kapcsolata (%)

6. tábla

szobaszám Játék helye	1,5	2,0	2,5	3,0	Együtt
Magányos játék					
Csak gyerekszobában	62	70	68	74	68
Csak TV/szülői szobában	10	3	1	1	3
Gyerek és TV/szülői szobában	17	16	13	11	14
Egyéb (nincs)	11	11	18	14	15
Együtt	100	100	100	100	100
Barátokkal való játék					
Csak gyerekszobában	64	70	59	74	67
Csak TV/szülői szobában	10	4	7	1	5
Gyerek és TV/szülői szobában	11	12	12	7	11
Egyéb (nincs)	12	14	22	18	17
Együtt	100	100	100	100	100

A szülői (illetve szülőpárok) közös) tevékenységek száma és az egyes lakóhelyiségek alapfunkciója közötti kapcsolat* (%)

7. tábla

Szülői tevékenységek száma Olyan lakóhelyiség, ahol	0	1	2	3	4	5	6	Együtt	Átlag tevékenység szám
Csak szülő alszik	7	8	7	15	32	23	8	100	3,6
Csak gyerek alszik	13	25	31	25	6	0	0	100	1,9
Szülő és gyerek is alszik	3	14	12	14	37	11	9	100	3,4
Senki nem alszik	11	13	12	14	21	24	5	100	3,2

A gyerek-tevékenységek száma és az egyes lakóhelyiségek alapfunkciója közötti kapcsolat (%)[‡]

Csak szülő alszik	17	17	38	17	8	3	0	100	1,9
Csak gyerek alszik	0	2	7	11	31	42	7	100	4,2
Szülő és gyerek is alszik	0	12	32	12	12	22	10	100	3,4
Senki nem alszik	14	16	37	15	12	5	1	100	2,1

[‡] A szülői és gyerek tevékenységeket lásd a 9. és 10. táblákban.

A különböző szülői (szülő-gyerek közös) tevékenységek előfordulása az egyes helyiség fajtákban (%)

9. tábla

Tevékenység Olyan lakó- helyiség, ahol	Tévészés	Olvasás	Gyermekkel tanulás	Gyermekkel beszélge- tés	Gyermekkel játék	Otthoni (nem háztartási) munka
Csak szülő alszik	80	84	31	73	62	30
Csak gyerek alszik	4	11	66	49	55	3
Szülő és gyermek is alszik	75	75	46	72	57	17
Senki nem alszik	55	61	35	63	61	41
Konyha	0	10	28	40	6	13

A különböző gyermek-tevékenységek előfordulása az egyes helyiség fajtákban (%)

10. tábla

Tevékenység / Olyan helyi- ség, ahol	Tévezés	Olvasás	Tanulás	Ünálló játék	Testvérrel való játék	Baráttal való játé- ték
Csak szülő alszik	72	61	11	32	40	28
Csak gyerek alszik	18	92	89	83	62	80
Szülő és gyerek is alszik	72	66	54	49	56	43
Senki nem alszik	54	60	21	23	28	30
Konyha	1	11	7	2	3	1

A Gyerek(ek) felkelésekor ki van otthon és az apa iskolai végzettségének a kapcsolata (%)

11. tábla

ki van otthon? Az apa iskolai végzettsége	mindkét szülő	az apa nincs otthon	az anya nincs otthon	egyik szülő sincs otthon	egyéb (nincs infor- máció)	Együtt
8 általános	23	33	9	28	7	100
szakmunkásképző	31	36	10	13	10	100
érettségi	48	27	9	9	7	100
felsőfok	67	13	2	11	7	100
Együtt	43	26	8	16	7	100

A Gyerek(ek) felkelésekor ki van otthon ²² az apa munkajelleg csoportja közötti kapcsolat (%)

12. tábla

ki van otthon?	mindkét szülő	az apa nincs otthon	az anya nincs otthon	egyik szülő sincs otthon	egyéb (nincs információ)	Együtt
Az apa munkajelleg csoportja						
Vezető	69	6	0	19	6	100
Értelmiségi	75	14	4	4	3	100
Egyéb szellemi	42	21	17	13	7	100
Közvetlen termelésirányító	36	23	9	16	14	100
Szermunkás	30	30	9	15	6	100
Betanított munkás	21	35	9	26	9	100
Együtt	43	26	6	16	7	100

* Segéd-, mezőgazdasági munkások nélkül, a kis elemszám miatt.

A felkeléskori otthonlét és a reggelizés kapcsolata (%)

13. tábla

Reggelizés	Nincs gyerek- és nincs szü- lői reggeli	Nincs gyerek- van szülői reggeli	Van gyerek - reggeli és akkor apa dol- anya dol- mind- gozik, a- két- mindkét szülő otthon, anya ott- pa otthon szülő nem e- bizony- min- hon dolgo- zik zik gyütt talan, den- regge- hogy e- ki liznek gyütt-e gyütt				Együtt		
Pelkelés- kor									
Mindkét szülő otthon van	33	3	1	3	3	15	11	31	100
Az apa nincs otthon	34	2	52	-	3	-	(8)	(1)	100
Az anya nincs otthon	52	-	(4)	30	-	-	(11)	(3)	100
Egyik szülő sincs otthon	55	4	-	-	36	(2)	(3)	-	100
Együtt	40	3	14	4	8	7	10	14	100

14. tab18

46

A gyermekintézményben eltöltött összes idő és az
intézménytípus kapcsolata (%)

15. tábla

Intézménytípus Összes idő (óra)	Óvoda	Általános iskola	Középisko- la	Együtt
5	1	17	6	13
6	1	23	20	19
7	10	15	28	15
8	23	11	25	14
9	40	17	6	16
10	15	7	4	7
11	1	2	3	2
Hányzott	7	2	7	7
Levél (nincs infor- máció)	2	6	1	5
Együtt	100	100	100	100
Átlag (óra)	8,6	7	7,3	7,3 (n = 705)

A gyerekek(ek) lefedésekor ki van otthon és az apa munkajelleg-csoportja közötti kapcsolat (%)

16. tábla

Ki van otthon Az apa munkajelleg-csoportja	Mindkét szülő otthon van	Az apa nincs otthon	Az anya nincs otthon	Egyik szülő sincs otthon	Egyéb (nincs információ)	Együtt
Vezető	63	25	0	6	6	100
Értelmiségi	82	7	4	4	3	100
Egyéb szellemi	71	13	4	4	8	100
Közvetlen termelés-irányító	77	18	0	0	5	100
Szakmunkás	75	15	4	1	5	100
Betanított munkás	81	9	2	2	6	100
Együtt	75	13	3	2	7	100

* Segéd- és betanított munkás nélkül, a kis elemszám miatt.

Az apa tevékenységeinek az előfordulása a hétvége egy-egy szakaszában (%)

17/a. tábla

Napszak Apa hétvégi tevékenysége	Nincs ilyen tevé- keny- ség	Szombat		Vasárnap		Szombat vasárnap		Szombat és vasárnap		Szombat és vasárnap de. és du.
		de.	du.	de.	du.	de.	és du.	de.	du.	
Munka (nem háztartási)	35	48	42	35	23	35	17	24	15	10
Háztartási <i>munka</i>	57	28	4	18	3	2	1	8	0	0
Vendégség, kulturális rendezvény	43	11	34	12	37	9	8	3	17	2
Játék, sport kirándulás	73	7	12	9	12	5	4	4	3	1
TV, olvasás, pihenés	35	12	35	27	40	8	13	5	18	3

Az apa tevékenységénekahelye a hétvégw egy-egy napszakában (%)

17/b. tábla

Napszak Hely	Nincs ilyen tevé- keny- ség	Szombat		Vasárnap		Szombat vasárnap		Szombat és vasárnap		Szombat és vasárnap de. és du.
		de.	du.	de.	du.	de.	és du.	de.	du.	
Öthon	22	33	39	43	50	20	29	21	25	10
Házkörül	84	8	4	3	4	1	1	0	1	0
Telken	76	16	15	12	9	12	7	9	7	5
Magyszülőknél	71	11	14	8	16	10	6	4	5	3
Egyéb helyen	33	37	37	22	36	23	17	13	17	7

Az anya tevékenységeinek előfordulása a hétvége egy-egy napszakában (%)

18/a. tábla

Napszak Anya hétvégi tevékenysége	Nincs ilyen tevé- keny- ség	Szombat		Vasárnap		Szombat és vasárnap		Szombat és vasárnap de. és du.
		de.	du.	de.	du.	de.	du.	
Munka (nem háztartási)	57	25	24	13	15	16	8	3
Háztartási munka	13	64	26	54	26	23	20	7
Vendégség, kulturális rendezvény	42	10	36	9	37	9	6	2
Játék, sport kirándulás	77	4	10	6	12	3	3	1
TV olvasás, pihenés	43	4	30	11	40	2	5	1

Az anya tevékenységének a helye a hétvége egy-egy napszakában (%)

18/b. tábla

Hely	Napszak	Nincs ilyen tevékenység	Szombat		Vasárnap		Szombat és vasárnap		Szombat és vasárnap		Szombat és vasárnap de. és da.
			de.	du.	de.	du.	de.	du.	de.	du.	
Otthon		11	61.	55	59	63	44	50	49	40	27
Házkörül		84	10	4	0	4	1	0	0	1	0
Telken		82	10	11	8	7	8	5	5	5	2
Nagyszülőknél		71	11	15	8	15	10	6	4	5	3
Egyéb helyen		41	29	29	13	30	15	9	6	12	3

A gyere^{ek}(ek) tevékenységeinek előfordulása a hétvége egy-egy napszakában (%)

19/a. táblázat

Napszak	Nincs ilyen tevékenység	Szombat		Vasárnap		Szombat	Vasárnap		Szombat és vasárnap		Szombat és vasárnap de. és du.
		de.	du.	de.	du.	délelőtti és du.	de.	du.	de.	du.	
Gyere- kek hétvégi tevékenységei											
Munka (nem háztartási)	81	12	10	5	4	7	2	2	2	2	1
Háztartási munka	68	23	4	12	2	1	1	0	5	0	0
Vendégség, kulturális rendezv.	35	16	27	16	42	10	11	20	5	20	3
Játék, sport, kirándulás	18	48	59	40	52	40	31	36	30	36	17
Tévé, olvasás, pihenés	24	38	31	43	33	15	19	17	23	17	5
Tanulás, edzés, lecke	58	9	11	12	22	3	2	4	2	4	0

A gyerekek/tevékenységeinek a helye a hétvége egy-egy napszakában (%)

19/b. tábla

Hely	Napszak	Nincs ilyen tevékenység	Szombat		Vasárnap		Szombat		Vasárnap		Szombat és vasárnap		Szombat és vasárnap de. és du.
			de.	du.	de.	du.	de.	du.	de.	du.	de.	du.	
Otthon		16	54	44	54	52	33	39	39	29	17		
Házkörül		50	18	29	13	21	9	4	5	10	1		
Telken		84	9	11	8	7	8	6	4	4	3		
Nagyszülőknél		68	14	18	12	18	12	9	7	8	5		
Egyéb helyen		38	25	33	18	37	15	13	9	17	6		